

COBISS.Net

Mreža nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov
in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti

Informacijska infrastruktura znanosti, izobraževanja in kulture

Slovenija, Albanija, Bolgarija, Bosna in Hercegovina, Črna gora, Kosovo, Severna Makedonija in Srbija

www.cobiss.net

Predlog za Evropsko komisijo (DG EAC, RTD in NEAR)

Projekt COBISS.Net – III. faza

***Podpora razvoju nacionalnih knjižničnih informacijskih
sistemov držav Zahodnega Balkana in njihovi integraciji v
skupni izobraževalni, raziskovalni in kulturni prostor EU
(2025–2029)***

Vsebina:

1. Od zasnove sistema COBISS do regionalne knjižnične mreže COBISS.Net
2. Rezultati projekta COBISS.Net – II. faza: Podpora znanju in medkulturnemu dialogu
3. Referenčni knjižnični informacijski sistem Slovenije na platformi COBISS
4. Program razvojne pomoči EU knjižnicam (III. faza) in pričakovani rezultati

Predlagano financiranje: 15 milijonov EUR

Kontakt: dr. Franci Demšar (franci.demsar@nakvis.si)

26. 8. 2024

1. Od zasnove sistema COBISS do regionalne knjižnične mreže COBISS.Net

Za informacijsko družbo, ki podpira na znanju temelječ razvoj, so knjižnični informacijski sistemi in informacijski sistemi o raziskovalni dejavnosti izjemno pomembna infrastruktura, brez katere si ni mogoče predstavljati sodobnega šolstva in raziskovanja, pa tudi ne kulturnega, tehnološkega in gospodarskega razvoja. Knjižnice ne morejo opravljati svojih vlog, če njihovo delovanje ni podprto s sodobno informacijsko in komunikacijsko tehnologijo. Tudi ne morejo uspešno delovati kot osamljeni otoki, ampak se morajo povezovati ter s tem zagotavljati pogoje dialoga in sodelovanja kot najboljših podlag za razvoj vsake od držav in mednarodne skupnosti v celoti.

Nacionalne knjižnične informacijske sisteme z vzajemno katalogizacijo je uspelo vzpostaviti le malo državam. Največkrat je vzpostavitev nacionalnega sistema onemogočena zaradi nekoordinirane avtomatizacije posameznih knjižnic z različno programsko opremo ter zaradi pripadnosti knjižnic različnim resornim ministrstvom, ki pri načrtovanju razvoja knjižnic med seboj ne sodelujejo. Obstajajo tudi vodje knjižnic, ki niso zainteresirani za sodelovanje z drugimi knjižnicami pri obdelavi knjižničnega gradiva in zadovoljevanju informacijskih potreb uporabnikov, v državah Zahodnega Balkana pa je tudi veliko knjižnic s preskromnim kadrovskim potencialom in z zaposlenimi brez ustrezne bibliotekarske izobrazbe. Slovenija je tovrstne probleme uspešno rešila in je pripravljena svoje izkušnje posredovati drugim državam.

Leta 1987 je takratna Skupnost jugoslovanskih nacionalnih knjižnic sprejela sistem vzajemne katalogizacije kot skupno osnovo knjižničnega informacijskega sistema in sistema znanstvenih in tehnoloških informacij Jugoslavije, vlogo informacijskega in bibliografskega servisa ter nosilca razvoja organizacijskih rešitev in programske opreme pa je prevzel Institut informacijskih znanosti ([IZUM](#)) iz Maribora (Slovenija). Vzpostavitev temeljev sistema, vključno z razvojem računalniške mreže z vozlišči v vseh republikah in pokrajinah, je bila do leta 1991 financirana iz Sklada za tehnološki razvoj Jugoslavije v višini preko 10.000.000 USD. Interneta takrat še ni bilo!

Ob razpadu Jugoslavije leta 1991 je IZUM promoviral sistem COBISS (Kooperativni online bibliografski sistem in servisi) kot nadgradnjo sistema vzajemne katalogizacije, v katerem je takrat sodelovalo 55 knjižnic iz vseh njenih republik in pokrajin. Navedene knjižnice so se zatem izključile iz skupnega sistema, skoraj vse pa so postopoma obnovile sodelovanje z IZUM-om z ambicijo, da v svojih novih državah vzpostavljajo avtonomne knjižnične informacijske sisteme na platformi COBISS. Svojo pot so šle le knjižnice na Hrvaškem. Nacionalna i sveučilišna knjižnica (NSK) v Zagrebu je razvoj programske opreme za knjižnično poslovanje najprej zaupala nekemu hrvaškemu podjetju, ki je razvilo sistem CROLIST, leta 2005 se je odločila za sistem Voyager (ameriškega proizvajalca) s kasnejšim prehodom na Aleph 500. Ob tem so nekatere knjižnice poskušale še naprej sodelovati z IZUM-om (Univerzitetna knjižnica v Puli do leta 2001), a so se morale ukloniti uradni politiki NSK, druge hrvaške knjižnice pa so izbrale tretjo pot (ZAKI, METEL). Narodna in univerzitetna knjižnica v Prištini je uporabljala programsko opremo COBISS do vojne na Kosovu leta 1999, nakar je UNMIK leta 2002 predlagal obnovitev sodelovanja z IZUM-om, a so lokalni odločevalci ubrali drugo pot – nakup dražjega sistema Aleph 500.

Leta 2003 je bil podpisan Sporazum o vzpostavitvi mreže COBISS.Net in prostem pretoku bibliografskih zapisov, ki se kreirajo v avtonomnih knjižničnih informacijskih sistemih Bosne in

Hercegovine, Črne gore, Severne Makedonije, Slovenije in Srbije. Mreža COBISS.Net je bila nato tehnično vzpostavljena 11. 11. 2004.

IZUM v Mariboru je neprofitni javni zavod s 120 zaposlenimi (pretežno strokovnjaki s področja informatike in knjižničarstva). Njegovo dejavnost večinsko financira Vlada Republike Slovenije, od leta 2011 pa deluje tudi pod pokroviteljstvom Unesca kot regionalni center za knjižnične informacijske sisteme in informacijske sisteme o raziskovalni dejavnosti v mreži COBISS.Net.

Platforma COBISS temelji na izvirnem organizacijskem modelu povezovanja knjižnic v nacionalne knjižnične informacijske sisteme in regionalno mrežo COBISS.Net z vzajemno katalogizacijo, vzajemnimi bibliografsko-kataložnimi bazami podatkov COBIB in lokalnimi bazami podatkov sodelujočih knjižnic ter z integriranim vodenjem knjižničnih katalogov in bibliografij. Ključne značilnosti vzajemne katalogizacije z integriranim vodenjem knjižničnih katalogov in bibliografij raziskovalcev so:

- veliko nižji stroški obdelave/katalogizacije knjižničnega gradiva,
- zahtevnejše izobraževanje katalogizatorjev,
- višja kakovost bibliografskih zapisov in multifunkcionalnost baz podatkov,
- transparentnost rezultatov raziskovalnega dela.

Nacionalne knjižnične informacijske sisteme na platformi COBISS sooblikujejo nacionalni COBISS centri in knjižnice kot članice sistemov COBISS.XX. V Sloveniji naloge nacionalnega COBISS centra opravlja IZUM, v drugih državah pa so to praviloma oddelki nacionalnih knjižnic, s katerimi ima IZUM sklenjene krovne pogodbe, na podlagi katerih jim nudi:

- Preizkušene organizacijske rešitve in programsko opremo COBISS za avtomatizacijo knjižničnega poslovanja z vzajemno katalogizacijo v mreži COBISS.Net in dostopom do svetovnega kataloga WorldCat (OCLC) ter z uporabniškimi vmesniki v nacionalnih jezikih.
- Preizkušeno metodologijo in programsko opremo za vodenje bibliografij raziskovalcev v sistemu COBISS ter aplikacije za vzpostavitev nacionalnega informacijskega sistema o raziskovalni dejavnosti (E-CRIS) in evalvacijo rezultatov raziskovalne dejavnosti.
- Različne programe izobraževanja kadrov (knjižničarjev in informatikov), organizacijo specializiranih delavnic in mednarodnih konferenc COBISS.
- Strežniške zmogljivosti za aplikacije in servise COBISS in E-CRIS.

Osnovne naloge nacionalnih COBISS centrov (NCC) v nacionalnih knjižnicah so:

- upravljanje z nacionalnim sistemom COBISS.XX in vzajemno bazo podatkov COBIB.XX,
- organiziranje izobraževanja in strokovna pomoč knjižnicam,
- ugotavljanje usposobljenosti strokovnih delavcev knjižnic za sodelovanje v vzajemni katalogizaciji.

Knjižnice postanejo članice nacionalnega sistema COBISS.XX s podpisom pogodbe z nacionalnim COBISS centrom. Za knjižnice zunaj Slovenije znaša nadomestilo IZUM-u za implementacijo sistema COBISS za posamezno knjižnico praviloma 1.000 EUR, nadomestilo za uporabo in vzdrževanje programske opreme pa 25,00 EUR na mesec po hkratnem uporabniku.

Specifična je situacija v Albaniji in na Kosovu, kjer se nacionalni knjižnici iz iracionalnih razlogov še nista odločili za vključitev v mrežo COBISS.Net in sta sistema COBISS.AL in COBISS.KS organizirana improvizirano v sodelovanju z akademijama znanosti in umetnosti, vse s tem povezane stroške pa že več kot 15 let pokriva IZUM.

2. Rezultati projekta COBISS.Net – II. faza: Podpora znanju in medkulturnemu dialogu

Marca leta 2006, ko je bilo v mreži COBISS.Net 380 knjižnic (293 iz Slovenije, 44 iz Srbije, 21 iz Severne Makedonije, 13 iz Bosne in Hercegovine ter 9 iz Črne gore), so direktorji nacionalnih knjižnic iz navedenih držav ter direktor IZUM-a na sestanku v Skopju sprejeli "Projekt COBISS.Net – II. faza: Podpora znanju in medkulturnemu dialogu" z naslednjimi cilji:

1. Pospešiti avtomatizacijo in vključevanje knjižnic v že sodelujočih državah v nacionalne knjižnične informacijske sisteme in v mrežo COBISS.Net.
2. Zanimirati knjižnice v Albaniji, Bolgariji, na Hrvaškem in Kosovu, da izkoristijo možnosti za hitrejši razvoj, ki jim ga zagotavlja sodelovanje v mreži COBISS.Net.
3. Harmonizirati pravila obdelave knjižničnega gradiva glede na mednarodna priporočila in standarde.
4. Vzpostaviti kompatibilne informacijske sisteme raziskovalne dejavnosti (E-CRIS) v sodelujočih državah (baze podatkov o raziskovalcih, raziskovalnih organizacijah in raziskovalnih projektih).
5. Zanimirati pristojna ministrstva in univerze v sodelujočih državah, da sprejmejo koncept vodenja bibliografij raziskovalcev v okviru nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov in s tem zagotovijo transparentnost rezultatov raziskovalne dejavnosti.
6. Pospešiti uporabo rezultatov raziskovalne dejavnosti in s tem spodbuditi inovacijske procese ter gospodarski in družbeni razvoj v regiji.

Ob tem so podpisali tudi POZIV KNJIŽNICAM V REGIJI iz katerega izdvajamo:

»Pozivamo tako knjižnice v državah, kjer je COBISS že implementiran kot nacionalni knjižnični informacijski sistem, kot tudi knjižnice v tistih državah Jugovzhodne Evrope oz. Zahodnega Balkana, kjer še ni COBISS-a, da preverijo svoje razvojne strategije in se pridružijo skupnemu projektu COBISS.Net. Verjamemo, da bi si na ta način knjižnice v regiji zagotovile infrastrukturo, s pomočjo katere bodo kar najhitreje dosegle raven razvitosti knjižničarstva v EU in omogočile neobhodno izmenjavo bibliografskih informacij za potrebe znanosti, izobraževanja in kulture. Z naše strani ponujamo pridobljene izkušnje in pripravljenost za sodelovanje in pomoč.«

Novembra 2006 sta IZUM in Agencija za raziskovalno dejavnost Republike Slovenije (ARRS) organizirala konferenco [COBISS 2006](#) z naslovom "Vloga knjižnic pri zagotavljanju transparentnosti bibliografskih kazalcev znanstvene, strokovne in pedagoške uspešnosti v visokošolskih in raziskovalnih organizacijah", na kateri se je zbralo 421 udeležencev iz štirinajstih držav, največ iz držav Zahodnega Balkana. Poleg številnih strokovnjakov za knjižničarstvo in informatiko so sodelovali predstavniki pristojnih ministrstev iz držav Zahodnega Balkana ter predstavniki generalnih direktorats Evropske komisije in različnih mednarodnih organizacij. Udeleženci so se zavzeli za bolj usklajeno in izdatnejšo razvojno podporo mednarodne skupnosti pri modernizaciji knjižničarstva v regiji, pri čemer je bila širitev mreže COBISS.Net prepoznana kot najbolj učinkovita pot. Predstavniki treh direktorats Evropske komisije so projekt podprli z najvišjimi ocenami, a tudi povedali, da projekt presega ozko resorno naravnost standardnih razpisov Evropske komisije in je zato treba najti drugo pot za pridobitev evropskih sredstev. Na zaključni okrogli mizi, ki sta jo organizirala IZUM in Podonavska rektorska konferenca, je bil soglasno sprejet dokument o vlogi knjižnic pri evalvacijah in akreditacijah univerz, ki je dobil oznako "[Mariborska deklaracija](#)". Petim državam, ki so takrat že uporabljale sistem COBISS, se je v času konference s podpisom sporazuma o izmenjavi bibliografskih zapisov pridružila tudi Bolgarija.

II. fazo projekta COBISS.Net so od leta 2006 do leta 2013 znatno sofinancirala različna ministrstva Vlade Republike Slovenije in ARRS (največ leta 2007 – 750.000 EUR in leta 2009 – 858.000 EUR), z manjšimi prispevki pa ponovno od leta 2021 dalje (največ v letu 2024 – 45.000 EUR). Nekaj lastnih sredstev vsako leto za razvojno pomoč knjižnicam v mreži COBISS.Net nameni tudi IZUM. Vse z namenom, da se v ciljnih državah zagotovijo pogoji za implementacijo sistemov COBISS in E-CRIS (oprema, izobraževanje in druge spodbude). V nadaljevanju so predstavljene nekatere aktivnosti, problemi in rezultati.

S ciljem kadrovske okrepitve knjižnic v državah, ki nimajo organiziranega študija bibliotekarstva, so junija 2007 IZUM, Univerza v Ljubljani, Univerza v Zadru, Univerza v Prištini in Univerza v Skopju sklenili Sporazum o organiziranju izrednega diplomskega študija informacijskih znanosti – knjižničarstva (druga bolonjska stopnja) za knjižničarje z univerzitetno diplomo kakršne koli druge smeri. V akademskem letu 2007/2008 je bil nato študij bibliotekarstva organiziran po programu Univerze v Zadru, v akademskem letu 2009/2010 pa po programu Univerze v Ljubljani. Študij je financirala Vlada Republike Slovenije, izvajal pa se je na različnih lokacijah (po dva tedna v Zadru in Ljubljani in po en teden v Mariboru, Skopju/Ohridu in Prištini). Od skupaj 80 udeležencev navedenega izobraževanja jih je magistrski študij končalo 58.

Nacionalna knjižnica Bolgarije se je že med pripravami na implementacijo sistema COBISS.BG srečala s konkurenco. Leta 2009 je namreč ameriški donator visokošolskim knjižnicam v Bolgariji za vzpostavitev knjižničnega informacijskega sistema NALIS (National Academic Library and Information System) na platformi Aleph 500 zagotovil 4.000.000 USD, Nacionalna knjižnica Bolgarije pa ni imela finančnih možnosti za spodbuditev navedenih in drugih knjižnic, da sooblikujejo nacionalni sistem COBISS.BG. Ob tem so se splošne knjižnice usmerile na dva lokalna ponudnika knjižničnih aplikacij. NALIS od leta 2016 dalje temelji na platformi Koha in danes povezuje 40 knjižnic, COBISS.BG pa samo tri knjižnice.

Junija 2007 sta IZUM in Ministrstvo za izobraževanje in znanost Republike Albanije sklenila Pogodbo o sodelovanju pri razvoju informacijske infrastrukture za podporo raziskovalni in izobraževalni dejavnosti v Albaniji, s katero je bilo med drugim dogovorjeno sodelovanje pri vzpostavitvi informacijskega sistema o raziskovalni dejavnosti v Albaniji z uporabo aplikacije E-CRIS in pri implementaciji sistema COBISS za avtomatizacijo poslovanja in povezovanje univerzitetnih knjižnic v Albaniji v mrežo COBISS.Net. Vsa nadaljnja prizadevanja, da bi se Sporazumu o prostem pretoku bibliografskih zapisov v mreži COBISS.Net pridružila tudi Nacionalna knjižnica Albanije, so bila neuspešna:

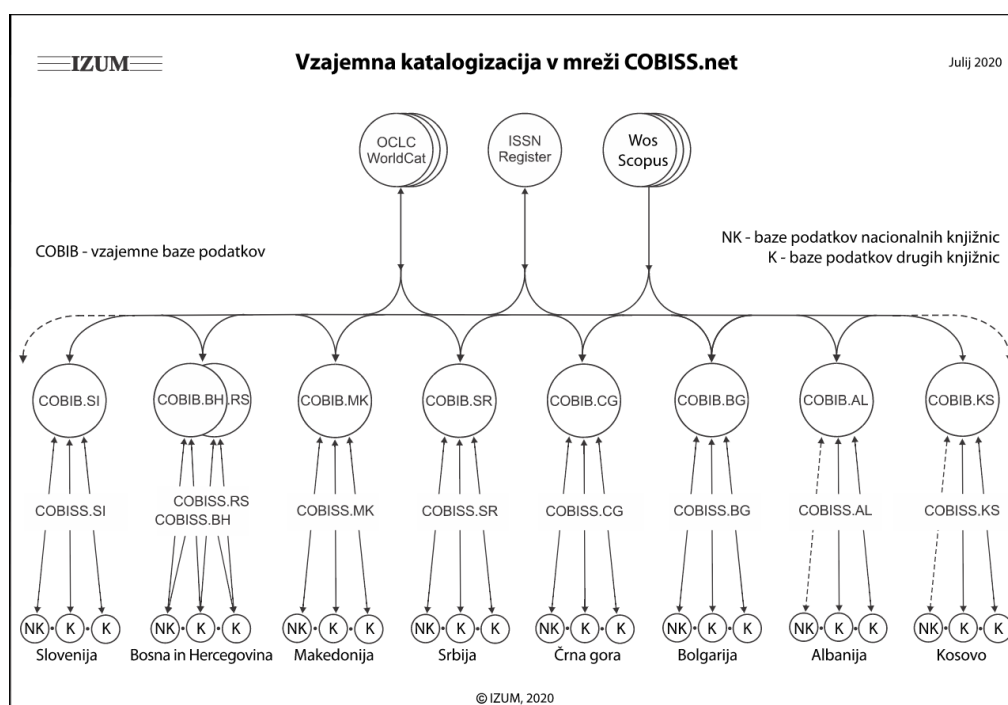
- Na pobudo veleposlanika Republike Albanije v Sloveniji je direktor IZUM-a maja 2010 obiskal Nacionalno knjižnico Albanije in direktorja knjižnice seznanil z možnostmi sodelovanja. Slednji je kategorično zavrnil možnost izmenjave bibliografskih zapisov v mreži COBISS.Net in možnost organiziranja nacionalnega COBISS centra v okviru Nacionalne knjižnice Albanije.
- Decembra 2010 so se direktorji večine nacionalnih knjižnic v mreži COBISS.Net udeležili konference "Vloga knjižnic v informacijski družbi znanja", ki jo je v Tirani organiziralo Združenje knjižničarjev Albanije, soorganizatorja pa sta bila Akademija znanosti Albanije in IZUM. Ob tej priložnosti so se želeli srečati z direktorjem Nacionalne knjižnice Albanije, a je on to odklonil.

Leta 2013 je več ministrov albanske vlade predlagalo rešitev problema s sklenitvijo protokola med vladama RS in RA o implementaciji sistema COBISS v Albaniji, a se Vlada RS na to ni odzvala.

Podobno s bila neuspešna tudi dolgoletna prizadevanja IZUM-a in Ministrstva za kulturo, mladino in šport na Kosovu za vključitev Nacionalne knjižnice Kosova v mrežo COBISS.Net. Tega ni spremenil tudi leta 2010 podpisan Sporazum med Vlado Republike Slovenije in Vlado Republike Kosovo o sodelovanju v kulturi, izobraževanju in znanosti z naslednjim določilom: »Pogodbenici se strinjata, da bosta še naprej ustvarjali pogoje za sodelovanje v okviru projekta COBISS.Net«.

Medtem je IZUM razvil sodelovanje z akademijama znanosti in umetnosti Albanije in Kosova ter s številnimi knjižnicami v navedenih državah, ki so izkazale interes za implementacijo sistema COBISS in vključitev v mrežo COBISS.Net, a ima pogodbeno urejeno sodelovanje le z Akademijo znanosti Albanije ter z Akademijo znanosti in umetnosti Kosova. Druge knjižnice so podpisale samo izjave o upoštevanju splošnih pogojev sodelovanja v mreži COBISS.Net.

Nacionalna knjižnica Albanije je leta 2019 zamenjala programski sistem za avtomatizacijo knjižničnega poslovanja Adlib z novim sistemom lokalnega ponudnika. Nacionalna knjižnica Kosova je avgusta 2023 objavila javni razpis za »Vzpostavitev mreže knjižnic na Kosovu«. Razpis je bil zaradi pritožbe lokalnega ponudnika razveljavljen in ponovno objavljen v začetku januarja 2024 ter po prejemu ponudb ponovno razveljavljen. Obakrat se je na razpis prijavil tudi IZUM.

Medtem so se v nacionalni sistem COBISS.SI in mrežo COBISS.Net vključile vse slovenske knjižnice, vključno z vsemi šolskimi knjižnicami. V državah Zahodnega Balkana je bilo 31. 12. 2023 od skupno 1.300 nacionalnih, splošnih, visokošolskih in specialnih knjižnic v nacionalne sisteme in COBISS.Net vključenih 523 (40 %) navedenih knjižnic in nekaj šolskih. V državah z večjim številom knjižnic v nacionalnem sistemu knjižnice v povprečju originalno kreirajo le 25 % novih zapisov, prevzamejo pa 75 % zapisov, kar pomeni zelo veliko prihranka časa in denarja.

COBISS.Net v številkah

Knjižnice v mreži COBISS.net – 31. 12. 2023										
	COBISS. SI	COBISS. SR	COBISS. MK	COBISS. CG	COBISS. BH	COBISS. BG	COBISS. AL	COBISS. RS	COBISS. KS	Skupaj
Nacionalne	1	2	1	1	1	1	0	1	0	8
Splošne	62	105	33	17	21	1	12	22	6	276
Visokošolske	83	98	10	13	40	0	24	16	1	285
Specialne	139	47	23	7	11	1	3	2	3	236
Šolske	644	9	6	11	0	0	0	0	0	670
Skupaj	929	261	73	49	73	3	39	41	10	1478
v 2023	7	8	2	1	12	1	0	1	0	32

Vzajemne baze podatkov COBIB - 31. 12. 2023										
	COBIB.SI	COBIB.SR	COBIB.MK	COBIB.CG	COBIB.BH	COBIB.BG	COBIB.AL	COBIB.RS	COBIB.KS	Skupaj
Monografije	3.455.534	2.619.256	507.876	462.792	562.551	620.915	127.299	342.609	28.665	8.727.497
Sestavni deli	584.649	238.895	36.058	23.297	3.913	10.692	1.247	2.603	701	902.055
Serijske pub.	169.235	80.598	12.161	7.615	10.654	42.378	2.825	4.473	515	330.454
Članki	1.691.907	967.753	144.821	150.303	39.308	479.239	14.363	24.423	2.341	3.514.458
Izv. dela	220.614	1.315	517	396	408	1	89	1	5	223.346
Drugo	12.569	6.422	220	51	555	3	35	370	4	20.229
Skupaj	6.134.508	3.914.239	701.653	644.454	617.389	1.153.228	145.858	374.479	32.231	13.718.039
S šifro raziskovalca	2.168.889	371.973	10.807	42.319	36.443	0	10.053	5.470	1.932	2.647.886

Lokalne baze podatkov knjižnic od 1. 1. do 31. 12. 2023										
	COBISS.SI	COBISS.SR	COBISS.MK	COBISS.CG	COBISS.BH	COBISS.RS	COBISS.BG	COBISS.AL	COBISS.KS	Skupaj
Kreiranih	151.733	105.893	12.337	11.955	19.230	7.997	26.421	9.708	7.146	352.420
Prevetitih	465.544	310.905	29.490	26.572	55.387	44.472	2.818	4.749	5.854	945.791

Izmenjava bibliografskih zapisov do 31. 12. 2023										
COBISS.Net	Prevetito iz COBIB.SI	Prevetito iz COBIB.SR	Prevetito iz COBIB.MK	Prevetito iz COBIB.CG	Prevetito iz COBIB.BH	Prevetito iz COBIB.BG	Prevetito iz COBIB.AL	Prevetito iz COBIB.RS	Prevetito iz COBIB.KS	Skupaj
COBIB.SI	5	23.696	3.282	2.850	2.919	387	81	1.216	29	34.465
COBIB.SR	92.347	0	23.176	18.237	14.771	3.792	1.410	9.706	413	163.852
COBIB.BH	27.767	78.279	0	2.268	5.682	151	94	3.414	72	117.727
COBIB.MK	24.746	59.735	2.840	0	2.535	2.132	780	1.553	153	94.474
COBIB.CG	20.313	261.876	11.891	5.946	0	317	231	10.021	24	310.619
COBIB.BG	469	922	47	428	91	0	15	106	2	2.080
COBIB.AL	2.892	6.259	152	17.113	732	274	0	48	278	27.748
COBIB.RS	11.113	215.379	16.794	5.682	22.673	165	72	0	0	271.878
COBIB.KS	426	283	166	275	97	16	2.640	24	0	3.927
Skupaj	180.078	646.429	58.348	52.799	49.500	7.234	5.323	26.088	971	1.026.770

Informacijski sistemi o raziskovalni dejavnosti – 31. 12. 2023									
Število entitet	SICRIS	E-CRIS.SR	E-CRIS.MK	E-CRIS.CG	E-CRIS.BH	E-CRIS.AL	E-CRIS.KS	E-CRIS.RS	Skupaj
Raziskovalne org.	1.116	328	210	45	148	9	8	99	1.963
Raziskovalci	47.227	25.880	4.323	1.290	2.777	757	70	1.261	83.585

Legenda: SI – Slovenija, SR – Srbija, MK – Severna Makedonija, CG – Črna Gora, BH – Federacija BiH,
AL – Albanija, KS – Kosovo, RS – Republika Srpska v BiH

https://www.cobiss.net/doc/Statistike_slo.pdf

Knjižnice v državah Zahodnega Balkana v mreži COBISS.Net in zunaj nje

31. 12. 2023

SRBIJA				
Knjižnice	Skupaj*	COBISS.SR	Nepovezane	Povezane / Nepovezane
- nacionalne	2	2	-	
- splošne	218	105	113	48 %
- visokošolske	204	98	106	48 %
- specialne	246	47	199	19 %
- šolske		9		
Skupaj	670	261		
SEVERNA MAKEDONIJA				
Knjižnice	Skupaj*	COBISS.MK	Nepovezane	Povezane / Nepovezane
- nacionalna	1	1	-	
- splošne	34	33	1	97 %
- visokošolske	49	10	39	20 %
- specialne	40	23	17	57 %
- šolske		6		
Skupaj	124	73		
ČRNA GORA				
Knjižnice	Skupaj*	COBISS.CG	Nepovezane	Povezane / Nepovezane
- nacionalna	1	1	-	
- splošne	21	17	4	81 %
- visokošolske	18	13	5	72 %
- specialne	8	7	1	87 %
- šolske		11		
Skupaj	48	49		
BOSNA IN HERCEGOVINA – Federacija BiH				
Knjižnice	Skupaj	COBISS.BH	Nepovezane	Povezane / Nepovezane
- nacionalna	1	1	-	
- splošne	60	21	39	35 %
- visokošolske	56	40	16	71 %
- specialne	63	11	52	17 %
- šolske				
Skupaj	180	73		
BOSNA IN HERCEGOVINA – Republika Srpska				
Knjižnice	Skupaj*	COBISS.RS	Nepovezane	Povezane / Nepovezane
- nacionalna	1	1	-	
- splošne	49	22	27	45 %
- visokošolske	41	16	25	39 %
- specialne	17	2	15	12 %
- šolske				
Skupaj	108	41		
ALBANIJA				
Biblioteke	Skupaj*	COBISS.AL	Nepovezane	Povezane / Nepovezane
- nacionalna	1	-	-	
- splošne	41	12	29	29 %
- visokošolske	31	24	7	77 %
- specialne	10	3	7	30 %
- šolske				
Skupaj	83	39		
KOSOVO				
Knjižnice	Skupaj*	COBISS.KS	Nepovezane	Povezane / Nepovezane
- nacionalna	1	-	1	
- splošne	34	6	28	18 %
- visokošolske	41	1	40	2 %
- specialne	11	3	8	27 %
- šolske				
Skupaj	87	10		
Vseh brez šolskih	1300	523 (40 %)	777 (60 %)	

* Nekateri podatki o številu knjižnic so iz preteklih let in je današnje stanje lahko tudi drugačno

3. Referenčni knjižnični informacijski sistem Slovenije na platformi COBISS

Nacionalni knjižnični informacijski sistem Slovenije - COBISS.SI povezuje vse slovenske knjižnice in je neposredno povezan z nacionalnim informacijskim sistemom o raziskovalni dejavnosti SICRIS.

Knjižnice v sistemu COBISS.SI	Število knjižnic	Število delavcev	31.12.2023	Entitete v sistemu SICRIS	Število entitet
- nacionalna (NUK)	1	137		Raziskovalci (vsi skupaj)	47.227
- splošne	62	1243		Raziskovalci (aktivni/zaposleni)	20.322
- visokošolske brez NUK	83	346		Raziskovalne organizacije	1.116
- specialne	139	154		Raziskovalne skupine	1.650
- šolske	644	589		Raziskovalni projekti	1.064
Skupaj	929	2.469		Raziskovalni programi	363
Z bibliotekarskim izpitom		1.409		Raziskovalna oprema	1.381

Normativne podlage za razvoj, učinkovito delovanje in uporabo sistemov COBISS.SI in SICRIS:

- Zakon o knjižničarstvu ([ZKnj-1](#)) in Zakon o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti ([ZZrID](#))
- [Uredba o osnovnih storitvah knjižnic](#) (Vlada Republike Slovenije)
- [Pravilnik o pogojih za izvajanje knjižnične javne službe](#) (Ministrstvo za kulturo)
- [Pravilnik o bibliotekarskem izpitu](#) (Ministrstvo za kulturo)
- [Pravilnik o izvajanju knjižničnega nadomestila](#) (Ministrstvo za kulturo)
- [Pravilnik o kazalcih in merilih znanstvene in strokovne uspešnosti](#) (ARIS)
- [Minimalni standardi za izvolitev v nazive visokošolskih učiteljev, znanstvenih delavcev in visokošolskih sodelavcev na visokošolskih zavodih](#) (NAKVIS)
- [Postopek pridobitve dovoljenj\(a\) za vzajemno katalogizacijo](#) (IZUM in NUK – nacionalna knjižnica)

Študij bibliotekarstva se izvaja na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani (Oddelek za bibliotekarstvo, informacijsko znanost in knjigarstvo). Od začetka prenovljenega (bolonjskega) študija (2006/2007) je na 1. stopnji diplomiralo 431 študentov, na 2. stopnji je magistriralo 231 študentov, doktorski študij pa je zaključilo 15 študentov. Študijsko izpopolnjevanje iz bibliotekarstva je doslej zaključilo 266 knjižničarjev.

[IZUM](#) (Institut informacijskih znanosti v Mariboru) je po Zakonu o knjižničarstvu opredeljen kot knjižnični informacijski servis v nacionalnem bibliografskem sistemu COBISS.SI, po Zakonu o znanstvenoraziskovalni in inovacijski dejavnosti pa kot javni infrastrukturni zavod, ki opravlja dejavnost informacijske in komunikacijske podpore znanstvenoraziskovalni dejavnosti. V IZUM-u je zaposlenih preko 120 informatikov, bibliotekarjev in sodelavcev drugih izobrazbenih profilov.

Posebno vlogo pri zagotavljanju verodostojnosti bibliografskih kazalcev raziskovalne uspešnosti imajo izvajalci dejavnosti osrednjih specializiranih informacijskih centrov po znanstvenih vedah, ki nadzirajo ustreznost razvrstitve bibliografskih enot raziskovalcev po veljavni tipologiji dokumentov/del za vodenje bibliografij v sistemu COBISS. Njihovo dejavnost financira [ARIS](#).

Knjižnice imajo z IZUM-om sklenjene pogodbe o polnopravnem članstvu v sistemu COBISS.SI, a članarino plačujejo le knjižnice zasebnih visokošolskih zavodov in specialne knjižnice gospodarskih družb. Vse druge knjižnice so oproščene plačila članarine in krijejo le stroške izobraževanj, ker dejavnost IZUM-a pretežno financira Ministrstvo za visoko šolstvo, znanost in inovacije.

4. Program razvojne pomoč EU knjižnicam (III. faza) in pričakovani rezultati

Razvoj nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov je v državah Zahodnega Balkana skoraj izključno odvisen od mednarodne (strokovne in finančne) razvojne pomoči, saj je le s tem mogoče preseči lokalne omejitve in komercialne interese ponudnikov parcialnih rešitev.

Vlada Republike Slovenije in IZUM sta doslej za razvojno pomoč državam Zahodnega Balkana pri vzpostavitvi nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov in informacijskih sistemov o raziskovalni dejavnosti namenila preko 4.000.000 EUR. Nekatere aktivnosti projekta COBISS.Net so pred leti sofinancirale še različne mednarodne organizacije (Open Society Institute, CEI, UNESCO, OOSI, British Council, OCLC), nekatere univerze v regiji pa so del sredstev za posodobitev knjižnične mreže pridobile tudi v okviru programa TEMPUS. Razvojna pomoč posameznim državam je bila v preteklih letih zelo raznolika: investicije v prostore in opremo nacionalnih COBISS centrov, nakup opreme knjižnicam, nakup literature, plačila licenc za dostop do e-virov, financiranje študija bibliotekarstva in drugih oblik strokovnega usposabljanja, financiranje udeležbe na konferencah, prevajanje mednarodnih knjižničarskih standardov in priročnikov COBISS v različne jezike, sofinanciranje kreiranja bibliografskih zapisov, idr.

IZUM in UNESCO sta doslej že večkrat preverjala možnosti pridobitve sredstev za ta namen v okviru različnih programov in razpisov Evropske komisije, a se je vedno znova izkazalo, da projekt COBISS.Net presega omejitve in organizacijske pristope različnih razpisov EK in zahteva specifično obravnavo. Ko pa sta DG EAC in DG NEAR leta 2015 predlagala rešitev problema s političnim dogovorom na 4th Ministerial Meeting of the Western Balkans Platform on Education and Training (Vlorë, Albania, 2 - 3 July 2015) ali na The Western Balkans Summit (Vienna, 27 August 2015) in ponovno na 5th Ministerial Meeting of the Western Balkans Platform on Education and Training (Sarajevo, 27-28 June 2016), so komunikacijski šumi med možnimi predlagatelji projekta »COBISS.Net – Podpora razvoju nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov držav Zahodnega Balkana in njihovi integraciji v skupni izobraževalni, raziskovalni in kulturni prostor EU (2016–2018)« preprečili, da bi do dogovora prišlo. So pa direktorji nacionalnih knjižnic in predstavniki nekaterih ministrstev, agencij in univerz iz držav Zahodnega Balkana dne 8. 7. 2016 podpisali [pismo podpore projektu](#) Od takrat je minilo osem let!

Sedaj iniciativo prevzema Nacionalna agencija Republike Slovenije za kakovost v visokem šolstvu ([NAKVIS](#)) z opredelitvijo III. faze projekta COBISS.Net in s predlogom Evropski komisiji (DG EAC, RTD in NEAR), da finančno podpre posodobljen program nadaljnje razvojne pomoči knjižnicam v državah Zahodnega Balkana – s ciljem v mrežo COBISS.Net čim prej povezati vse visokošolske in raziskovalne organizacije ter visokošolske, specialne in splošne knjižnice v državah Zahodnega Balkana ter v navedenih državah vzpostaviti kompatibilne informacijske sisteme za spremljanje, evalvacijo in transparentnost raziskovalne in pedagoške dejavnosti. Rezultati so predvidljivi in merljivi ter trajni (finančno avtonomni). Glede na preteklost regije pa je pomemben tudi prispevek projekta k medsebojnemu razumevanju in medkulturnemu dialogu ter sožitju v regiji.

Instrumenti razvojne pomoči		AL	BH	KS	MK	CG	SR
1. Zagotovitev ustrezne formalne izobrazbe knjižničarjev		Y	X	Y	X	Y	X
Mednarodna evalvacija in akreditacija obstoječih študijskih programov bibliotekarstva 1. in 2. stopnje. Organiziranje in izvedba programov študijskega izpopolnjevanje iz bibliotekarstva za najmanj 500 knjižničarjev z diplomo 1. ali 2. stopnje drugih smeri (po akreditiranem programu Univerze v Ljubljani ali katere druge univerze v EU). Z omejitvami tudi za šolske knjižničarje! Najmanj 10 štipendij za doktorski študij bibliotekarstva in informacijske znanosti ter habilitacije za predmetna področja bibliotekarstva in informacijske znanosti. Priprava študijskega programa bibliotekarstva I. stopnje in zagotovitev drugih pogojev za izvajanje navedenega študija na Univerzi v Skadru.		Ker v nekaterih državah (Y) ni študija bibliotekarstva, zaposleni v knjižnicah praviloma nimajo formalne bibliotekarske izobrazbe. Za primerjavo: V Sloveniji ima več kot 600 knjižničarjev univerzitetno bibliotekarsko izobrazbo, na Kosovu pa ima navedeno izobrazbo le 10 knjižničarjev. Tako je tudi v Albaniji.					
2. Pomoč nacionalnim COBISS centrom pri zagotavljanju tehničnih in kadrovskih pogojev za izvajanje njihovih nalog		Y	X	Y	X	X	X
Ustrezna opremljenost in kadrovska ekipiranost nacionalnih COBISS centrov sta ključnega pomena za razvoj in delovanje nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemov. V obstoječih centrih (X), ki jim je pri njihovem nastajanju IZUM zagotovil najnujnejšo opremo, nekaterim pa sofinanciral tudi delo osebja, je nujna posodobitev dela opreme in kadrovska okrepitev. Za čas trajanja projekta je treba pokriti stroške vseh novih delovnih mest in stroške izobraževanja. Organiziranje novih centrov (Y) je pogojeno z zagotovitvijo ustreznih prostorov in opreme ter osebja, vključno z zaposlitvijo že usposobljenih inštruktorjev za COBISS aplikacije.							
3. Kadrovska okrepitev visokošolskih, splošnih in specialnih knjižnic		X		X	X	X	
Zaposlitev vsaj 100 diplomantov 1. ali 2. stopnje izobrazbe s področja dejavnosti institucij, ki želijo kadrovsko okrepiti svoje knjižnice in se obvežejo postopno prevzeti stroške delovnih mest novih knjižničarjev (Npr. prvo leto 0 %, drugo leto 50 %, tretje leto in dalje 100 %). Novi knjižničarji se najprej udeležijo programa študijskega izpopolnjevanja iz bibliotekarstva po programu Univerze v Ljubljani ali druge univerze v EU, nato pa še usposabljanja z bibliotekarskim izpitom, ki ga organizirajo nacionalne knjižnice.		Število knjižničarjev v večini knjižnic je daleč pod minimumom za normalno funkcioniranje knjižnice.					
4. Sofinanciranje nakupa osebnih računalnikov in druge opreme knjižnicam		X	X	X	X	X	X
Z nakupom manjkajoče opreme je treba intervenirati v vseh primerih, ko knjižnice tega problema ne zmorejo rešiti same. To lahko vključuje tudi nakup pohištva in ureditev klimatskih pogojev za delo knjižničarjev.							
5. Usposabljanje knjižničarjev za vzajemno katalogizacijo in druge aplikacije sistema COBISS		X	X	X	X	X	X
V vseh državah se knjižnice iz oddaljenih krajev srečujejo s problemom kritja potnih stroškov knjižničarjev pri njihovem izobraževanju v nacionalnem COBISS centru (prevozi, prenočišča, dnevnice).		Zagotoviti je treba enake možnosti izobraževanja knjižničarjev ne glede na lokacijo njihove knjižnice.					

Instrumenti razvojne pomoči	AL	BH	KS	MK	CG	SR
6. Sofinanciranje kreiranja, redigiranja in prevzemanja bibliografskih zapisov pri izgradnji bibliografskih baz podatkov in katalogov (po številu novih, redigiranih ali prevzetih/povezanih zapisov)	X	X	X	X	X	X
Bibliografsko-kataložne baze podatkov so temelj vsakega knjižničnega informacijskega sistema in vir metapodatkov tudi za različne repozitorije digitaliziranih dokumentov. Da bi bile nacionalne bibliografske baze podatkov optimalno (multi)funkcionalne, morajo vključevati bibliografske zapise za celotno retrospektivno in tekočo nacionalno intelektualno produkcijo ter zapise za vse knjižnično gradivo, ki ga imajo sodelujoče knjižnice na zalogi. Iz različnih (zgodovinskih) razlogov vsi bibliografski zapisi v lokalnih bazah podatkov nekaterih knjižnic tudi še niso povezani z nacionalno vzajemno bazo podatkov COBIB, neusklajenost pa je mogoče odpraviti le z "ročnim" primerjanjem in povezovanjem zapisov. Knjižnice so pri izgradnji bibliografskih baz podatkov praviloma v velikem časovnem zaostanku, ki ga je možno premostiti le z intenziviranjem kreiranja, redigiranja in prevzemanja bibliografskih zapisov, za kar pa je potrebna tudi ustrezna finančna motivacija.						
7. Organiziranje specializiranih informacijskih centrov za nadziranje ustreznosti razvrstitve bibliografskih enot raziskovalcev po veljavni tipologiji za bibliografije v sistemu COBISS	X	X	X	X	X	X
Pri vodenju bibliografij raziskovalcev in visokošolskih učiteljev v nacionalnih knjižničnih informacijskih sistemih je nujen tudi nadzor nad razvrstitvami bibliografskih enot avtorjev po veljavni tipologiji za bibliografije v sistemu COBISS (znanstveni članek, strokovni članek, znanstveni prispevek na konferenci ...). V Sloveniji to nalogo opravlja šest specializiranih informacijskih centrov po znanstvenih vedah. V drugih državah je treba takšne centre še organizirati, financiranje njihovega dela pa morajo prevzeti za raziskovalno dejavnost pristojne nacionalne agencije ali ministrstva.						
8. Harmoniziranje nacionalnih baz podatkov (katalogov) knjižnic s svetovnim katalogom World Cat (OCLC)	X	X	X	X	X	X
Pomembno je, da so nacionalne bibliografsko-kataložne baze podatkov povezane tudi s svetovnim katalogom WorldCat, s čimer je na najbolj konsistenten način zagotovljena globalna dostopnost informacij o nacionalni intelektualni produkciji.						
9. Prevajanje uporabniških vmesnikov in priročnikov COBISS ter drugih gradiv v albanski in makedonski jezik	X		X	X		
Enakopravnost jezikov je eno od temeljnih načel evropskega povezovanja. Stroške prevajanja v srbski, bosanski in črnogorski jezik pokrivajo IZUM-u nacionalni COBISS centri s plačevanjem licenc za uporabo programske opreme COBISS. Stroške prevajanja v albanski in makedonski jezik pa je treba določen čas pokriti iz sredstev za mednarodno razvojno pomoč ciljnim državam.						
10. Sofinanciranje vključitve knjižnic v nacionalni knjižnični informacijski sistem in konverzij lokalnih baz podatkov (katalogov) iz drugih sistemov, če je to upravičeno	X	X	X	X	X	X
Stroški instalacije in implementacije programske opreme COBISS praviloma znašajo 1.000 EUR, kar je za nekatere knjižnice veliko breme. V nekaterih primerih so potrebne tudi konverzije lokalnih baz podatkov (katalogov) iz drugih sistemov.						
11. Načrtovanje, usklajevanje, svetovanje in promocijske aktivnosti ter pomoč pristojnim ministrstvom in agencijam pri posodobitvah normativnih podlag za delovanje nacionalnih sistemov	X	X	X	X	X	X

Prejemniki pomoči se morajo obvezati trajno financirati povečane zmogljivosti knjižnic!